

1er Congrés d'Història del PSUC

70 anys de socialisme comunista a Catalunya: El PSUC, 1936-2006 aniversari i història

Barcelona, 5,6,7 d'octubre 2006. Museu d'Història de Catalunya

COMUNICACIÓ:

Cari compagni...

**El recolzament de la federació piemontesa
del Partito Comunista Italiano a la estrena
democràtica del PSUC (1977)**

Paola Lo Cascio

José Manuel R a

Índex

Introducció.....	Pag. 3
El PSUC, un partit comunista diferent.....	Pag. 4
Les primeres eleccions.....	Pag.8
El mirall del PSUC: el PCI.....	Pag.12
A mode conclusió.....	Pag.19

Introducció

Dins la historiografia sobre la darrera etapa del règim franquista i el trànsit de la Dictadura a la Democràcia, estem assistint un canvi de paradigma interpretatiu que trenca amb les visions idíl·liques d'una Transició pacífica i planificada, en tot moment, des de dalt. Les interpretacions predominants, fins aquest moment, ens parlaven de la intel·ligència de les elits polítiques a l'hora de dirigir la Transició i de l'assumpció, per part del personal del règim dictatorial, que els canvis serien inevitables. Bona part d'aquestes idees són objecte de revisió crítica dins dels debats historiogràfics actuals, que amb nous treballs amplien el coneixement d'aquest període incorporant altres perspectives de caràcter social i nacional

L'interès pels moviments socials i els partits polítics democràtics com a protagonistes de la lluita per la democràcia evidencien aquest canvi de perspectiva. Els pes de les forces polítiques antifranquistes i dels diferents moviments socials: obrer, estudiantil, veïnal, per l'amnistia...signifiquen la pèrdua d'hegemonia de la Dictadura als carrers de les grans ciutats. D'acord amb aquest plantejament, el nostre treball vol posar de manifest la decisiva aportació per a la consolidació de la democràcia i de les institucions d'autogovern a Catalunya d'una de les forces democràtiques cabdals al nostre país a finals dels 70 i principis dels 80, el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). Amb aquest estudi volem centrar-nos en el paper jugat pels comunistes catalans a les primeres eleccions legislatives de la Transició (que esdevingueren constituents), i la forta influència que exercí sobre el PSUC el pensament i la pràctica política del partit comunista més important de l'Europa occidental, el Partito Comunista Italiano (PCI).

A partir de documentació relativa als intercanvis de informacions i d'experiències entre els dos partits (més concretament entre el PSUC i la Federació Piamontesa del PCI) amb motiu de la campanya per a les eleccions generals de 1977, volem posar de manifest les intenses relacions que en els anys centrals de la transició a la democràcia mantingueren els comunistes catalans i italians.

El PSUC, un partit comunista diferent

El PSUC, nascut el 24 de juliol de 1936 i fill del procés revolucionari que es desfermà com a resposta a l'aixecament militar del General Franco, ha gaudit sempre d'una sèrie de peculiaritats que l'han distingit de la resta de partits comunistes de l'Europa occidental. El mateix procés fundacional trencava el clàssic esquema de naixement dels partits comunistes (a partir d'una escissió per l'esquerra dels partits socialistes), produint-se arran de la convergència de quatre partits marxistes: la Unió Socialista de Catalunya, la Federació Catalana del PSOE, el Partit Comunista de Catalunya i el Partit Català Proletari. La integració dins del nou partit del sectors socialistes i comunistes procedents del catalanisme polític va dotar al PSUC d'un grau d'autonomia poc freqüent en aquell context històric. Sense anar més lluny, la fundació, que portava mesos negociant-se però la guerra accelerà, s'havia realitzat sense el consentiment del PSOE ni del PCE.

El nou partit marxista i antifeixista, adherit, tanmateix a la Internacional Comunista, esdevingué el primer partit polític de Catalunya. La raó del seu èxit la trobem, principalment, en una estratègia política, en sintonia amb els plantejaments de la Internacional, que prioritzava la victòria militar per a salvaguardar la democràcia i la <<revolució popular>> en un escenari de guerra antifeixista; política que defensava tant a al govern de la Generalitat com al teixit associatiu en què participava (UGT, Unió de Rabassaires...).

La derrota republicana de 1939 no suposà la desaparició política del PSUC a Catalunya. Al Comitè Central celebrat a Anvers (França) el dies 2 i 3 de març de 1939, el Secretari General Joan Comorera anuncià que el PSUC no seria mai un partit d'emigració sinó de combatents pel restabliment de la democràcia. El temps carregaria de raó les paraules de Comorera: el PSUC va ser l'únic partit organitzat permanentment a Catalunya durant la Dictadura.

El mateix any 1939 tingué lloc un esdeveniment que confirmarà el fet diferencial del partit: El reconeixement, amb data de 7 de juliol de 1939, del PSUC com a Secció Catalana de la Internacional. D'aquesta forma el PSUC feia història trencant el principi

leninista <<Un Estat, un Partit>>, però la seva incorporació a la Internacional no es produïa en qualitat de partit nacional, sinó com a partit unificat. El preu de mantenir la independència orgànica respecte el PCE no era altre que bolxevitzar-lo, sinònim de depuració d'elements nacionalistes i socialdemòcrates. Alhora que s'aplaudia el caràcter de partit unificat, s'obligava a purgar el seu pecat original.

La dissolució de la Internacional Comunista l'any 1943 significà una pèrdua d'autonomia del PSUC en relació amb el PCE, situant-se molt a prop de la unificació orgànica. Joan Comorera rebutjava aquesta possibilitat i s'enfrontà amb el Secretariat del Partit, la qual cosa li costà l'expulsió. Tot i això, Comorera no renuncià a les seves idees i va tornà a Catalunya (29 de gener de 1951) per reorganitzar el partit. Va editar clandestinament 32 números de *Treball*, l'òrgan del partit, fins la seva detenció del 9 de juny de 1954.

La direcció del PCE va considerar que amb la desaparició política de Comorera, símbol de l'autonomia del PSUC, no calia continuar amb la maniobra d'absorció. Completar la unitat orgànica suposava donar la raó a l'ex-Secretari General del partit. Paradoxalment, l'expulsió de Comorera propicià que el PSUC continués com a partit independent. Aquest fet va permetre que l'any 1956 es celebrés a França el primer congrés del partit, tota una declaració d'intencions: el PSUC reafirmava la seva independència orgànica. Els acords claus del congrés van ser adoptar la política de reconciliació nacional (aprovada pel PCE el mes de juny del mateix any) i deixar en mans de Gregori López Raimundo la direcció del partit a l'interior (esdevenint d'aquesta forma el Secretari General a la pràctica). A diferència del PCE, el màxims dirigents del PSUC van tenir contacte directe amb la realitat del país gràcies a les llargues estades clandestines a l'interior, fet que els permeté connectar amb les noves aspiracions populars.

Entre el final de la dècada dels 50 i els primers anys 60 s'estableixen els fonaments del nou PSUC, partit que esdevindria el pal de paller de lluita antifranquista a Catalunya. Mentre incorporava a sectors intel·lectuals i professionals amb l'impuls de l'organització universitària i el llançament d'iniciatives culturals tan innovadores com la revista *Nous Horitzons*; organitzava i dinamitzava un teixit associatiu democràtic i progressista, on despuntava el moviment obrer (amb la fundació de Comissions

Obreres a Catalunya, el 20 de novembre de 1964, a l'Església de Sant Medir), el moviment estudiantil (fundació del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona, els dies 9, 10 i 11 de març de 1966, al Convent dels Caputxins de Sarrià) i el moviment veïnal (amb la aparició de les primeres Comissions de Barri l'any 1965, anomenades després Associacions de Veïns).

El mes d'agost de 1965, amb la celebració a França del II Congrés, es ratifica el camí iniciat pel PSUC: el trànsit del partit d'avantguarda al partit de masses. Dins els acords polítics congressuals destaca l'aposta per la constitució d'una plataforma política amb la resta de forces democràtiques per tal d'elaborar i defensar un programa comú. És l'hora de la política unitària. Aviat trobarem les primeres concrecions de la proposta: l'any 1966 es va crear la Taula Rodona i el 1969 la Comissió Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya. El gran salt qualitatiu es produí amb l'Assemblea de Catalunya (que celebrà el primer plenari el 7 de novembre de 1971), un organisme que no només aplegava partits polítics, sinó també tota mena d'associacions i entitats (professionals, culturals, lúdiques...) que subscrivien els seus famosos quatre punts: llibertat, amnistia, estatut d'autonomia i coordinació amb la resta de forces democràtiques de l'Estat. L'Assemblea de Catalunya era la materialització de l'aliança de les forces del treball i la cultura que pregonava el PSUC.

Per altra banda, tampoc podem oblidar que la forta implantació del partit a tot el territori li va permetre realitzar una funció integradora amb la immigració, allunyant el fantasma del lerrouxisme, lligant drets socials i nacionals; i promovent la llengua i la cultura catalanes entre els catalans d'adopció (en aquest aspecte tenim una dada tan senzilla com significativa, l'òrgan del partit *Treball*, sempre es va publicar en català). Fent nostres les paraules del dirigent comunista de CC.OO Cipriano García, podem dir que el PSUC era el partit més nacionalista de Catalunya¹: nacionalitzava a tots els immigrants a partir de la reivindicació i la lluita.

Dins l'àmbit ideològic, l'evolució del pensament comunista català estava en sintonia amb els debats propis del moviment comunista internacional: la URSS ja no era el referent de temps pretèrits, bona prova d'això va ser la condemna per part del PSUC

---

¹ Candel, Francesc: "El PSUC y la inmigración", dins DD.AA: *Nuestra Utopía PSUC cincuenta años de historia de Cataluña*. Barcelona: Planeta, 1986. Pag. 211.

de la invasió de Txecoslovàquia de 1968 que va acabar amb la Primavera de Praga. L'últim congrés de la clandestinitat, celebrat a França el gener de 1973, és una bona mostra d'això. El projecte polític del partit girava entorn de dues idees bàsiques, <<la revolució de la majoria>> i la construcció del <<socialisme en llibertat>>. El socialisme no era concebut només com redistribució de la riquesa, socialisme era, i és, un aprofundiment radical de la democràcia.

Fruït del congrés també va ser la gran aposta organitzativa del partit: la <<sortida a la superfície>>, presentada pel responsable d'organització Josep Serradell <<Roman>>. La "sortida" suposava abandonar la clandestinitat a partir del treball quotidià a les organitzacions de masses. Amb la seva presència pública, els comunistes volien posar de relleu la feblesa d'un règim que estava perdent la batalla del carrer. La derrota a l'espai públic encara era més evident a Catalunya, on esdeveniments com les manifestacions del 1 i 8 de febrer de 1976, la Marxa per la Llibertat, les jornades de l'11 de setembre, i la gran quantitat de mobilitzacions de treballadors, estudiants i veïns, desautoritzaven la famosa frase del Ministre de Governació Manuel Fraga: "La calle es mía". No obstant, l'augment de la lluita antifranquista tenia els seus límits. El règim dictatorial no era capaç de generar consens per legitimar-se al poder, però mantenia la capacitat repressiva de l'Estat per sobreviure a curt termini. L'oposició, doncs, tenia la força per evitar la continuació automàtica del règim sense el Dictador, però era massa feble com per imposar la ruptura. El fracàs de la crida a l'abstenció, protagonitzada per les forces democràtiques, davant del referèndum del 15 de desembre de 1976 que aprovà el projecte reformista del govern Suárez, va marcar els límits de la ruptura democràtica.

Tot i el context de transició pactada entre els sectors evolucionistes del règim i l'oposició democràtica, també hi hagué elements marcadament rupturistes, com el restabliment de la Generalitat de Catalunya i la legalització dels comunistes. La legalització del PSUC no va arribar el mateix dia que la del PCE (9 d'abril de 1977), fet que provocà cert nerviosisme davant la possibilitat que unes sigles històriques es quedessin fora de la imminent convocatòria electoral. Finalment, el BOE del 3 de maig publicava la legalització del PSUC.

Les primeres eleccions

Convé recordar que les primeres eleccions (15 de juny de 1977), organitzades dins del marc de la <<Ley para la Reforma Política>>, no tenien naturalesa jurídica constituent. El caràcter d'eleccions constituents vingué determinat pels resultats electorals: “*La llei electoral havia dibuixat un parlament de majoria reformista a partir d'uns sufragis clarament rupturistes*”². Però abans d'arribar a aquests sufragis, especialment rupturistes en el cas català, hi hagué una intensa campanya electoral de tres setmanes; campanya que es va fer curta si tenim en compte que sortíem de la llarga nit dictatorial.

En aquesta campanya, el PSUC volia reflectir electoralment el seu capital polític i la seva incidència social. El model a seguir no era altre que el Partit Comunista Italià, que a les eleccions del juny de l'any 1976 havia arribat al 34% dels vots. La convocatòria electoral no va agafar per sorpresa als comunistes catalans, plenament immersos (fins i tot abans de la seva legalització) en la preparació de la campanya. Bona prova d'això és la presentació, abans que ningú, de les candidatures a les corresponents juntes electorals. Amb la legalització a la mà, el primer acte multitudinari del PSUC va tenir lloc el diumenge 8 de maig, al càmping “La tortuga Liger” del Baix Llobregat. Era la <<Festa de la Llibertat>> i es congregaren prop de 100.000 persones. La posada de llarg va continuar al dia següent, amb l'organització d'un míting al Palau d'Esports. El recinte es va quedar petit i unes 50.000 persones, segons la Guàrdia Urbana, no van poder accedir al Palau.

Amb aquesta targeta de presentació, el PSUC donava el tret de sortida a la seva campanya electoral. El partit dels comunistes catalans era l'únic dels grans que no participava a cap coalició per a les eleccions al Congrés. Pel que fa al Senat, va subscriure la iniciativa del PSC-Congrés d'elaborar una candidatura unitària de totes les forces democràtiques i catalanistes: L'Entesa dels Catalans. Així doncs, la campanya per al Senat esdevenia un pols entre dues candidatures catalanistes, la progressista de l'Entesa (PSC-Congrés, PSOE, PSUC, ERC i independents) i la conservadora de

---

² Mayayo, Andreu. *La ruptura catalana*. Barcelona: Afers, 2002. Pag. 14.

Democràcia i Catalunya (Centre Català, UDC, CDC, Esquerra Democràtica de Catalunya, PSC-Reagrupament, Front Nacional de Catalunya i independents)³.

Tornat a les llistes electorals del PSUC, els seus candidats tenien una mitjana de 40 anys i procedien majoritàriament de les classes populars, amb una important presència dels catalans d'adopció. La candidatura electoral també pretenia ser un reflex de l'aliança de les forces del treball i la cultura, incloent tant dirigents sindicals com Cipriano García, J.L. López Bulla, Juan Ramos, Isabel Vicente i Paco Frutos; com professionals i intel·lectuals de renom com Antoni Gutiérrez Díaz, Josep Solé Barberà, Jordi Solé Tura, Manuel Vázquez Montalbán Montserrat Roig, Alfonso Comín i Xavier Folch.

El partit va posar en marxa una comissió electoral que s'encarregà de realitzar estudis i altres tasques per a la campanya. Els resultats d'aquests estudis, on despuntava el fet que el vot majoritari a Catalunya era antifranquista i s'identificava amb el socialisme, ajudaren a perfilar els missatges electorals. Uns missatges que procedien d'un emissor, el PSUC, que no era cap desconegut per als receptors. Si fem cas als estudis de la comissió electoral, el bagatge acumulat en les institucions col·lectives democràtiques (sindicats, associacions...) s'havia traduït en un altíssim grau de coneixement del partit entre els electors. Les forces polítiques més conegudes, abans de la campanya, eren el PSUC, Alianza Popular i el partit de Pujol en genèric, sense sigles.

Com no podia ser d'una altra manera, tractant-se de la primera campanya electoral, els mítings va esdevenir la litúrgica democràtica per excel·lència. El gran acte de campanya del partit va realitzar-se el 31 de maig al Parc de la Ciutadella. A més dels dirigents del PSUC, també intervingué el Secretari General del PCE Santiago Carrillo i es van aplegar més de 200.000 persones. En el darrer tram de campanya els comunistes tornarien a organitzar un gran míting, en aquesta ocasió a la Monumental, amb la presència d'unes 80.000 persones.

La campanya psuquera en dades es concretà en un pressupost de 30 milions de pessetes⁴, 1.500 actes electorals (despuntant els 100 de la ciutat de Barcelona i els 200

---

³ Els resultats de l'Entesa van ser espectaculars, guanyant a les 4 circumscripcions catalanes i aconseguint el màxim de senadors possibles, 12.

de la província de Tarragona) amb una assistència calculada de milió i mig de persones, 225.000 cartells enganxats només la primera nit de campanya electoral, i activitats com <<El PSUC en marxa>> (amb un grup d'actors professionals que, mitjançant un muntatge teatral, explicava el projecte del partit), <<El PSUC en ruta>> (caravana de cotxes que feia campanya a les localitats on no hi havia presència del partit) i el esgotador però vital "porta a porta".

Com deia un dels cartells psuqueros més coneguts ("Mis manos, mi capital. El PSUC, mi partido"), el gran capital polític del partit eren els seus militants. La comparació entre els 20.000 afiliats del PSUC i els 3.678 d'UDC, els 2000 del PSC-Reagrupament, o els 600 del PSOE a Catalunya, va més enllà dels aspectes quantitius. Les diferències qualitatives també eren importants, amb una militància comunista que es caracteritzava per la seva disciplina i l'experiència en el moviments socials.

No obstant, una campanya d'aquesta envergadura difícilment es podia fer sense assessorament extern. Els socialistes gaudiren dels consells i el recolzament econòmic dels partits membres de la Internacional Socialista, especialment dels alemanys i dels suecs. Els liberals d'Esquerra Democràtica de Catalunya i ERC reberen el suport de la fundació alemanya Naumann, mentre els democratacristians catalans comptaren amb l'ajut d'assessors alemanys i italians. En aquest context, el PSUC no podia constituir una excepció. L'assessorament en matèria electoral va procedir de la Federació Piamontesa del PCI, organització amb la qual el PSUC estava agermanada.

Arribat el dia de les eleccions s'ha de fer una menció especial de la tasca desenvolupada pels milers d'interventors dels partits procedents de la lluita antifranquista (despuntant, un cop més, el paper del PSUC) en la vigilància democràtica del procés electoral. La presència d'interventors del PSUC en tot un seguit de mesos que concentraven el 90% del cens electoral suposava una garantia democràtica per al normal desenvolupament de la jornada electoral.

---

⁴ Xifra modesta en comparació amb els 150 milions del Pacte Democràtic per Catalunya (CDC, EDC, PSC-R i FNC) i els 75 milions dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE).

Els resultats del 15 de juny a Catalunya⁵ van el confirmar allò que el professor Andreu Mayayo ha batejat com <<la ruptura catalana>>, la plasmació a les urnes de l'hegemonia que les forces antifranquistes havien guanyat amb anterioritat al carrer. Els resultats del PSUC van ser especialment bons (triplicant el percentatge obtingut pel PCE i convertint-se en el primer partit de Catalunya⁶). Els comunistes catalans havien demostrat que eren molt més que un partit de clandestinitat, tot i que les contradiccions pròpies de la lluita democràtica no trigaran en posar a prova la solidesa d'un partit que venia de lluny i volia anar més lluny encara.

---

⁵ PSC-PSOE: 28'44% (880.539 vots, 15 escons); PSUC: 18'2% (564.574 vots, 8 escons); PDC: 16'8% (522.060 vots, 11 escons); UCD: 16'8% (521.419 vots, 9 escons); UCDC: 5'6 (174.077 vots, 2 escons); EC-FEC: 4'5% (141.359 vots, 1 escó); i AP: 3'5% (108.677 vots, 1 escó).

⁶ Hem de recordar que Socialistes de Catalunya no era un partit, sinó la coalició de dos partits, PSC-C i PSOE.

El mirall del PSUC: el PCI

Breu història del PCI

El Partito Comunista Italià (PCI)⁷ nasqué al 1921 com a resultat de l'escissió de l'ala esquerra del partit socialista, radicalitzada com a conseqüència de l'experiència de la revolució russa. Durant el feixisme havia estat el clàssic partit d'encuny leninista: fort en la clandestinitat, determinat ideològicament i petit quant a les seves dimensions. No obstant això havia tingut entre les seves files intel·lectuals i militants més que destacats, com ara Antonio Gramsci.

Però el PCI, lligat a la tercera internacional i a Moscou en els anys 30 – s'ha de recordar el paper de Palmiro Togliatti en la guerra d'Espanya–, al 1944 operava un gir estratègic que marcaria la seva existència en les dècades posteriors i, en bona mesura, contribuiria a conformar tot el sistema polític italià de l'època republicana. D'una banda, a través d'aquell pacte que es va anomenar la *Svolta di Salerno*, el PCI optava per comprometre's en una lluita antifeixista unitària i coordinada amb els aliats– *la Resistenza*, en la qual destacà per sobre de totes les altres forces polítiques–, posposant en nom de la recuperació democràtica i de l'alliberament del territori italià de l'ocupació nazi qualsevol hipòtesi revolucionària i qualsevol discussió sobre el futur polític i institucional del país. I, per l'altra, advocava per superar l'estructura de partit avantguarda per a convertir-se en un partit de masses, el que es va anomenar el *partito nuovo*. Amb aquestes premisses –en bona part filles de la reflexió gramsciana entorn del concepte d'hegemonia– el PCI es va incorporar als primers governs republicans d'unitat antifeixista al bienni 46-47, i va participar activament en la redacció de la nova constitució, que encara avui en dia porta tota el signe de la seva contribució, especialment pel que fa a l'establiment dels drets polítics i socials dels ciutadans.

La col·laboració governativa amb les altres forces antifeixistes s'interrompia al maig de 1947, ja consolidats els equilibris de Yalta i després d'un famós viatge del

---

⁷ Sobre la història del PCI fins al *partito nuovo*, vegi's els quatre volumens de P.SPRIANO: *Storia del Partito Comunista Italiano*. Torino: Einaudi, 1967-1975.

president del Govern –el demòcratacristià De Gasperi– als Estats Units⁸. Els comunistes i els socialistes –que tot just en aquell any sofriren una escissió de la seva ala atlantista i anticomunista encapçalada pel president de l'assemblea constituent Giuseppe Saragat– van quedar marginats del govern mentre Itàlia, a partir de 1948, veia l'afirmació de la Democràcia Cristiana com l'eix entorn del qual rotaria tot el sistema polític.

L'exclusió comunista –i, socialista, fins als anys 60–, va determinar una primera important fractura del sistema polític italià, reforçada al llarg dels anys 50 per una contraposició que s'alimentava també dels escenaris ideològics internacionals. No obstant això, l'expulsió del PCI del govern no va significar una marginació dels comunistes del conjunt del sistema polític, entre altres raons perquè comunistes i socialistes van mantenir unitat sindical i d'acció política fins a 1956. Amb unes expressions que ja s'han consolidat en la historiografia italiana⁹, els comunistes, pels imperatius internacionals, havien quedat fora de la dita “àrea de la legitimitat” –és a dir, de les forces legitimades a governar– però estaven de ple dret en “l'àrea de la representació” –és a dir de les forces presents en el conjunt de les institucions democràtiques i en el teixit de la societat civil organitzada–. L'enorme crèdit moral i democràtic assolit amb la participació en la *Resistenza* i en la redacció de la carta constitucional, juntament amb una envejable eficàcia i originalitat organitzativa, i una destacada capacitat d'atreure amplis sectors de la societat, més enllà de la classe obrera; permetrien al PCI d'expandir-se al llarg de tota la dècada dels 50 i transformar-se en un partit de masses. Forts dins del sindicat majoritari CGIL, presents en el territori, capaços d'ésser el referent ideològic de l'oposició al centrisme demòcratacristià i alhora fortament compromesos amb l'acció parlamentària, aviat guanyarien la batalla de l'hegemonia en l'esquerra italiana per davant del PSI. Aquest element modificaria de manera substancial el conjunt del sistema polític italià, ja que, a diferència de quant es va verificar en els altres països europeus occidentals, les dues polaritats conservadorisme/progressisme, serien encarnades d'una banda per la DC, però per l'altre pel PCI i no per un partit socialdemòcrata.

---

⁸ Sobre les repercussions internes al sistema polític italià de la crisi del maig de 1947, vegi's P. SCOPPOLA: *La repubblica dei partiti*. Bologna: Il Mulino, 1992.

⁹ Cfr. G. SABBATUCCI: “La soluzione trasformista. Appunti sulla vicenda del sistema politico italiano”, en: *Il Mulino*, març-abril 1990, p.172. També s'ha parlat d'una *conventio ad excludendum*, de la qual era objecte el PCI.

L'embranchida econòmica dels anys 60, amb els canvis socials i polítics que va implicar, no faria més que accentuar el caràcter massiu i l'originalitat ideològica del partit comunista italià. Al llarg de tota la dècada, ja en la època dels governs de coalició democratacristiano-socialista, el PCI fou la caixa de ressonància, el vector i el canalitzador de les ànsies de canvi d'amplis sectors de la societat que mentre demanaven una repartició més equitativa de les millores portades pel procés de modernització que s'estava vivint, reivindicaven un aprofundiment substancial en les estructures democràtiques.

Tot i que els conflictes i les mobilitzacions ocorregudes al final de la dècada –i especialment en el bienni 68-69–, comportaren per al PCI certa dosis de contestació per l'esquerra, en el seu conjunt, els comunistes sortiren enfortits, no només electoralment, d'aquella conjuntura; sent capaços d'orientar i capitalitzar els resultats d'una lluita estudiantil i sobretot obrera, que havia significat avenços importants, amb mesures com ara la liberalització dels accessos a la universitat (1969), la signatura de convenis col·lectius cabdals en la indústria (1969) i la promulgació de la llei sobre el divorci (1970), així com l'aprovació de l'estatut dels treballadors (1970).

Als anys 70, doncs, i encara més amb el progressiu distanciament de la URSS després dels fets de Praga, el PCI és un partit electoralment fort, viu i emprendedor en el parlament, governa importants capitals, –sense anar més lluny, el mateix ajuntament de Roma–, és present al sindicat, al territori i a diversos col·lectius a través de diferents instruments (des de una gran associació cultural com l'ARCI fins a la Lliga de Cooperatives i a la Unió de Dones Italianes); i és el referent, en definitiva, d'un amplíssim sector de la societat italiana. Aquesta força, política, ideològica i organitzativa es veurà confirmada i augmentada a partir justament de 1970, quan l'estat italià finalment es decidí a implantar el sistema regional, previst a la carta constitucional de 1946 però, justament, per la por a que els comunistes es fessin amb una part important del poder polític al territori, inaplicat fins a aquell moment. Fou així que, després de les primeres eleccions regionals, el PCI passà a ésser partit de govern en diverses regions italianes, en solitari amb percentatges electorals sorprenents en algunes d'elles com ara Emília Romagna, Umbria o Toscana, i en coalició amb el PSI en d'altres. El control d'algunes administracions regionals doncs permeté al PCI posar a la pràctica en un context polític més ampli totes les seves possibilitats. Així, al llarg dels

anys 70 les regions “rojes”, constituïren les experiències de govern regional més reeixides amb models de polítiques socials envejats a tot el continent. Per altra banda, la crisi viscuda per l'Estat italià justament en aquells anys¹⁰ –entre frustrats cops d'estats de caire anticomunista¹¹, l'auge del fenomen de l'*estratègia de la tensió*,¹² l'embranchida dels grups polítics armats, les conseqüències de la crisi econòmica i el descrèdit de bona part de la classe dirigent¹³–, posen de manifest, sobretot per a una part de la DC, la necessitat d'eixamplar les bases socials dels sistema i defensar la república democràtica de perills d'involució. Fou sobre la base d'aquesta necessitat que es bastí i es concretà l'estratègia de col·laboració amb els comunistes per part del dirigent democristià Aldo Moro i que, en el PCI liderat per Enrico Berlinguer trobà una acollida fructífera¹⁴. Els comunistes foren cridats així al 1976 a fer-se garants i corresponsables, tot i la tradicional marginació governamental, de la pròpia supervivència del sistema democràtic, donant el seu suport parlamentari a l'executiu, obrint l'etapa dels anomenats governs de *solidarietà nazionale*.

Consells d'amic

La maduresa democràtica, el compromís institucional, la brillantor organitzativa i l'originalitat ideològica, així com la fortalesa electoral del PCI dels anys 70 foren elements claus per explicar la fascinació que el comunisme italià exercí sobre el català. Fou una fascinació en primer lloc teòrica, ideològica i fins i tot estratègica. Els

---

¹⁰ Una de les contribucions més completes i més recents sobre aquells anys són els quatre volums DD.AA. *L'Italia repubblicana nella crisi degli anni settanta* Rubbettino, Soveria: 2003, fruit d'un prestigiós congrés celebrat a Roma al 2002.

¹¹ És aquest el cas del cop d'estat planejat, i misteriosament bloquejat, per l'exmilitar Junio Valerio Borghese que, amb provades i destacades complicitats entre sectors dels serveis secrets i d'algunes forces polítiques, havia de produir-se la nit del 7 de desembre de 1970. Vegi's C. ARCURI: *Colpo di Stato* Rizzoli, Roma: 2004.

¹² Amb aquesta expressió s'ha denominat el seguit de atemptats terroristes massius que es verificaren entre 1969 i 1974. En general es tractà d'una campanya de terror que va veure plegats elements d'extrema dreta i sectors deviats dels aparells estatals que tenia com a finalitat generar un clima favorable a l'instauració d'un govern fort que bloquejés la dinàmica expansiva dels moviments socials d'aquells anys.

¹³ No deixa d'ésser una dada significativa el fet que, segons un estudi d'Eurostat, al 1970 els italians molt o totalment insatisfets amb el seu sistema democràtic eren el 72%. Al 1976, el percentatge havia pujat al 80%, contra un 45% dels ciutadans de la CEE, un 40% de britànics i un 20% d'alemanys occidentals.

¹⁴ Segons el prestigiós historiador italià Pietro Scoppola, les motivacions profundes que portaren Moro i Berlinguer a plantejar el pacte derivaven d'anàlisis i plantejaments diversos. Si per a Moro la *terza fase* –la de la col·laboració amb els comunistes–, representava un eixamplament d'un sistema que portava en si els gèrmens de la seva decadència i respecte al qual el pacte representava una possibilitat de regeneració, per Berlinguer la finalitat del *compromis històric* era la de protegir el sistema democràtic italià de possibles involucions a la xilena. Vegi's: P. SCOPPOLA: “Una crisi politica e istituzionale” a: DD.AA.: *L'Italia repubblicana nella crisi degli anni settanta* Rubbettino, Soveria: 2003 Vol. IV, pp. 26-27.

comunistes catalans foren els introductors, entre d'altres coses, dels textos de Gramsci i els abanderats –a vegades en contraposició a la mateixa direcció del PCE– de les teories del partit italià en mèrit al futur polític de l'Europa unida, al diàleg amb els catòlics i amb els sectors intel·lectuals i les classes mitges, tots ells, temes que situaven el PCI en una posició francament moderna dins del moviment comunista internacional. En aquest sentit, resulta interessant recordar com en aquella primera presentació pública de les forces polítiques catalanes que fou la celebració de les conferències “Les Terceres Vies a Europa” a la primavera de 1975, un dirigent del PSUC de la importància de Solé i Barberà, centrà el seu discurs en la necessitat de promoure un *compromís històric* entre les forces catòliques i el PSUC per a la reconstrucció nacional i democràtica. En aquella ocasió, el dirigent reusenc sostenia que si a Itàlia aquella estratègia tenia l'objectiu de defensar unes institucions democràtiques amenaçades, a Catalunya serviria per a la pròpia conquesta de la democràcia i, per aquest motiu, encara era més necessària¹⁵.

Però potser un aspecte important i encara poc estudiat de les relacions entre els dos partits i les seves cultures polítiques, és l'atenció que el PSUC dedicava a l'estructura organitzativa i als mitjans a través dels quals s'havia construït aquell *partito nuovo*, element clau del sistema polític italià i referent de tota l'esquerra. Aquest era, en definitiva, el paper que els comunistes catalans volien que el PSUC jugués en la nova conjuntura democràtica que s'obria després de la mort de Franco.

En aquest sentit, la fascinació donà peu a una intensa i fructífera col·laboració a tots nivells. Aquesta col·laboració arribaria a l'extrem de què Enrico Berlinguer pronunciés l'any 1978 un llarg míting –integralment en italià– en una Monumental plena a vessar. Podem parlar de l'existència d'una “*affinità elettiva*” entre els dos partits, on destaquen a nivell pràctic els contactes entre els dirigents i els quadres.

Aquestes relacions, en concret entre el PSUC i la federació piemontesa del PCI, s'havien gestat a principi dels anys 70. Tot i les evidents diferències, les problemàtiques d'una zona com el Piemont (amb una ciutat industrial i d'immigració massiva recent com era Torí) i les de Catalunya tenien certes similituds. Fou així que en ocasió del I Congrés de la federació piemontesa del PCI a l'abril de 1977 una nodrida delegació de

---

¹⁵ DD.AA. *Les Terceres Vies a Europa*. Barcelona: Nova Terra, 1976.

comunistes catalans viatjà a la capital de la FIAT amb l'objectiu d'intercanviar criteris en vista de les imminents eleccions del 15-J. El congrés en si fou objecte d'especial atenció –tant a les pàgines de *Nous Horitzons* com de *Treball*–, però la presència dels dirigents del PSUC anà més enllà de la cordial visita a un partit germà en ocasió dels seus treballs congressuals. Dos documents interns del partit català en donen fe. El primer titulat “Conversa sobre ‘qüestions electorals’ amb responsables del comitè federal de Torino”, detalla tot un seguit de recomanacions a l'hora de fer la campanya electoral. Així es troben tant consells de caràcter general, com ara la necessitat del “contacte amb la gent”¹⁶ i de la “educació electoral”¹⁷ dels ciutadans; com d'altres de caràcter molt més pràctic com ara la confecció i l'ús dels instruments de propaganda (número i distribució de les octavetes¹⁸, tècniques d'organitzacions dels mítings¹⁹, introducció d'instruments nous com les fotonoveles, consells per a la publicació de propaganda en els mitjans de comunicació etc.). El segon, titulat “Conversa sobre ‘serveis de seguretat’ amb els responsables corresponents de la Federació de Torino”, es deté en les mesures organitzatives concretes per a la protecció dels dirigents i militants, i en la gestió logística dels grans esdeveniments de masses (manifestacions, concentracions organitzades pel partit²⁰...). Aquest segon document, de caire extremadament pràctic –es detallen fins i tot les passes a seguir en cas de provocació²¹–, lluny d'ésser un escrit merament tècnic, dona la mida de l'esforç, no només organitzatiu sinó fins i tot *ideològic*, fet pel PSUC per a adaptar els seus patrons d'actuació a la nova

---

¹⁶ “La tàctica més eficaç és el contacte amb la gent, intentant parlar dels problemes concrets, començant pels més dramàtics, explicant les nostres propostes i criticant les del demés”. *Estada a Torino pel I Congrés Regional del PCI. Conversa sobre “qüestions electorals” amb responsables del comitè Fed. De Torino.* Fons PSUC, ANC.

¹⁷ “Els darrers dies reproduir i distribuir un full que sigui còpia de la fulla electoral, assenyalant el que cal votar”. *Ibidem.*

¹⁸ “Molts <<volantinos>> (quantitat d'edició 20% de la xifra de la població), distribuïts sobre tot a la sortida de les fàbriques (dos i tres vegades per setmana)”. *Ibidem.*

¹⁹ “Mítings al carrer: fer-los davant de les cases per que la gent sorti [sic] a les finestres; tres hores abans del míting, cotxe amb megàfon invitant a participar i tocant música corrent (que agradi a la gent) i la música electoral que farà servir la TV; fer propaganda del P. [Partit] modificant la propaganda comercial; els mítings cal fonamentar-los en què la gent preguntí al candidat tot el que vulgui”. *Ibidem.*

²⁰ “La seguretat està fonamentada en el servei de vigilància i informació. Tot el P: constantment ha d'estar atent a qualsevol element d'informació de les activitats i persones de l'extrema esquerra o extrema dreta, i comunicar-la. Disposen d'una gran quantitat d'informació que els hi permet tant denunciar a l'opinió pública intents de provocació, com preveure'ls i prevenir-los”. *Estada a Torino pel I Congrés Regional del PCI. Conversa sobre “Serveis de Seguretat” amb els responsables corresponents de la Federació de Torino.* Fons PSUC, ANC.

²¹ “Quan hi ha provocacions: primer resposta amb els megàfons, si continua la provocació s'inicia una resposta organitzada (el “S.d'O.” [servei d'ordre] és col·loca en files encerclant als provocadors; per si s'arriba a l'acció cal que en el S.d'O. hi hagi alguns companys amb cinturons amb civelles [sic] grosses (i en un cotxe a prop, alguns pals)”. *Ibidem.*

situació, per aconseguir passar definitivament d'èsser un partit clandestí, a un partit que apostava de manera clara per a la seva presència pública i massiva a la societat.

A mode de conclusió

Al moment de les primeres eleccions democràtiques després del franquisme, doncs, el PSUC era un partit políticament autònom, internament plural, arrelat al país, amb un projecte polític modern i, si fem cas a les xifres de militants (uns 20000), clarament de masses, si es compara amb tots els altres. En els anys anteriors havia estat el partit de la lluita clandestina per excel·lència, el que havia pagat el preu més alt a causa de la repressió i alhora havia sabut articular i vertebrar un espai d'oposició al règim i de reivindicació social i nacional que havia anat molt més enllà dels sectors tradicionalment afins a un partit comunista, sent per molts, per moltes raons, un punt de referència insubstituïble. Amb els resultats de les eleccions de 1977 havia demostrat poder mantenir i, fins i tot, augmentar la seva força també en un context de competició democràtica oberta, sent capaç de presentar una proposta engrescadora al conjunt de la societat.

En aquesta capacitat de adaptar llenguatges, instruments i discursos polítics sembla desenvolupar un paper cabdal la fascinació que els comunistes catalans tenien pel Partito Comunista Italiano, pel seu discurs polític i els referents ideològics, així com per la seva forma organitzativa i la modernitat de la seva estratègia política. Un discurs basat en el compromís institucional i en la capacitat del partit d'obrir-se a la societat.

Tots aquests són factors que ajuden a comprendre la perdurabilitat i la difusió de la cultura política del partit, fins i tot més enllà de la seva mateixa força política i electoral; entenent-la com una aportació destacada en la defensa de la democràcia, la identitat nacional de Catalunya i la millora de les condicions de vida de la gent.